

Je mag ook niets meer zeggen, toch?

De nieuwe tijd

De wereld en samenleving zijn razendsnel in beweging. Het lijkt alsof de aarde steeds sneller om haar as draait. Al die beweging creëert onrust. Een hele hoop onrust. De samenleving is gespannen. De politiek is tot op het bot verdeeld. Demonstraties en rellen wisselen elkaar af. Er hangt verandering in de lucht. Revolutie misschien wel (in ieder geval een sociale). Lang gemarginaliseerde personen eisen hun rechten op. Tegelijk worden de democratische rechten van velen steeds openlijker geschonden. Het is een gekke tijd.

Over Europa hangt een dreigende schaduw van oorlog en conflict. Die woeden misschien ook wel in onszelf. Want het is overduidelijk dat er iets veranderd is – en dat er nog veel meer razendsnel verandert –, maar hoe daar woorden aan te geven?

De samenleving staat voor enorme uitdagingen, dat is duidelijk. Vrijwel alles lijkt gekoppeld aan het woord ‘crisis’. Of het nu om het klimaat, vluchtelingen, woningen, de zorg, het onderwijs, energie of de economie gaat. Zelfs de liefde lijkt in een staat van crisis te verkeren in deze liefdesbange tijd.

Woorden hebben kracht. Ze geven ons de taal om over moeilijke zaken te praten of om simpelweg te erkennen dat ze bestaan. Ze bepalen of mensen de nood en urgentie van bepaalde kwesties voelen en of er snel grote en zelfs harde keuzes moeten worden gemaakt – of juist niet. Een term als ‘klimaatramp’ roept andere gevoelens op dan ‘klimaatkans’. Eén enkel woord leidt tot een totaal ander gesprek en resulteert in ander beleid. ‘Klimaatkans’ lijkt vooral een verdienmodel. ‘Klimaatramp’ vraagt juist om een reddingsplan. Is dit de tijd dat de oude, allesvernietigende systemen eindelijk omvallen om plaats te maken voor een nieuwe, duurzame en rechtvaardige samenleving? De keuze is aan ons. Het begint bij de woorden die we gebruiken, en hangt af van in hoeverre we in staat zijn elkaar te begrijpen.

Er is een taal nodig die niet alleen recht doet aan de werkelijkheid, maar ook recht brengt. We hebben woorden nodig die helpen datgene te benoemen wat onbenoembaar lijkt, en methodes en manieren om met elkaar in gesprek te gaan én te blijven. Een samenlevingsmodel dat eindelijk iedereen en alles een gelijkwaardige plek aan tafel geeft. We zullen gezamenlijk de grote vraagstukken aan moeten gaan, hoe ongemakkelijk en spannend ook.

In de afgelopen jaren werd me steeds duidelijker hoe groot de impact is van taal

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38

1 op het denken, handelen, werken, bewegen en zelfs liefhebben. Wie dit boek leest,
2 kan niet anders dan tot dezelfde conclusie komen, daarvan ben ik overtuigd. Met de
3 taal zijn muren opgebouwd, mensen ingekaderd en personen in hokjes en kasten
4 gestopt. Met de taal kunnen diezelfde muren ook weer worden afgebroken, nieuwe
5 kaders worden gecreëerd en personen in staat worden gesteld om volledig mens te
6 mogen zijn.

7 Ik ben geen taalwetenschapper of taalexpert. Ik ben een politicoloog, journalist,
8 auteur, spokenwordartiest, presentator en cultureel ondernemer, die zowel profes-
9 sioneel als persoonlijk iedere dag met taal te maken heeft. Ik heb aan den lijve on-
10 dervonden wat de effecten zijn van het huidige taalgebruik en analyseer al jaren
11 welke grote sociale, politieke, economische en zelfs klimatologische gevolgen de taal
12 heeft. Tegelijk besepte ik dat taal vaak de meest effectieve en snelle manier vormt om
13 sociale verandering op gang te brengen. Daarom schreef ik dit boek. Het is tijd. We
14 moeten nu keuzes maken, voor die er simpelweg niet meer zijn.

15 De nieuwe taal

16
17 Steeds meer mensen zijn op zoek naar woorden. Wie weet eigenlijk nog wat je wel
18 en niet tegen wie mag zeggen (en waarom)? Je zou soms denken dat de titel van dit
19 boek klopt en je inderdaad niets meer mag zeggen. Die indruk ontstaat in ieder
20 geval wel als je de populaire talkshows en bekende praattafels volgt. Laat daar nu
21 precies op luide toon het woord worden gevoerd door degenen die denken echt
22 alles te mogen, kunnen én moeten zeggen. De overgrote stille meerderheid is on-
23 dertussen precies dat: stil. Met dit boek wil ik hun stem versterken. De bedoeling is
24 namelijk helemaal niet dat niemand meer iets mag zeggen, maar dat we allemaal op
25 een gelijkwaardige wijze mogen spreken.
26

27 In 2021 maakte ik in opdracht van de Code Diversiteit & Inclusie *Waarden voor*
28 *een nieuwe taal*. Wat bedoeld was als een korte, concrete aanbeveling voor de kunst- en
29 cultuursector, werd al snel opgepikt door de overheid, bedrijfsleven, media, onderwijs
30 en maatschappelijke organisaties. Dit gaf mij het voorrecht bij tientallen overheids-
31 instanties, bedrijven en organisaties in Nederland en België op bezoek te gaan.

32 Op basis van die ervaringen is hier daarom nu *Je mag ook niets meer zeggen: Een*
33 *nieuwe taal voor een nieuwe tijd*. Door middel van vijftien waarden presenteer ik een
34 blauwdruk voor een veilige, inclusieve en toegankelijke taal voor en door iedereen.

35 Dit boek staat vol nieuwe woorden en uitdrukkingen, hertalingen, een herziene
36 topografische kaart en vele concrete toepassingen en interventies per sector en be-
37 roepsgroep. Het is een boek over hoe in- en uitsluiting werkt, welke gevolgen die
38 heeft en hoe de taal daarin telkens weer een sleutelrol speelt.

Geen thema of taboe wordt geschuwd. Vrijwel ieder maatschappelijk vraagstuk komt langs: van genderinclusieve toiletten en een alternatief voor ‘meneer’ en ‘mevrouw’ tot ontdekkingsrovers, moderne regenten in maatpak, de genocide in Congo, het cancelen van de cancelcultuur, de opvoeding van orchideekinderen, een diversvaardige organisatiecultuur, een hele hoop diversiteitsvinkjes, dementievriendelijke wijken, een god met borsten, rechtsherstel in de Toeslagenterreur, de noodzaak van een nieuwe wereldkaart, pestgedrag op de werkvloer, comfortrouw te midden van de klimaatramp, de rol van vrouwelijke filosofen en de ondergang van de rationele homo economicus.

Dit boek is praktisch toepasbaar op het leven van alledag. Zo leert het welke vragen (niet meer) te stellen, hoe echt ‘sorry’ te zeggen of wat ervoor nodig is om als organisatie daadwerkelijk (digi)toegankelijk te zijn. Je krijgt zelfs een spoedcursus straattaal. *Ouleh*, als dat niet *kapot flex* en *kaulo lauw* is weet ik het ook niet meer.

De waarden

De taal is voortdurend in beweging en blijft zich constant vernieuwen. Dat is ook de reden waarom dit boek waardegericht is en niet woordgericht. Waarden zijn universeel en kunnen telkens opnieuw worden vormgegeven en ingevuld. Sommige woordsuggesties zullen daarentegen over een tijd weer worden vervangen of aangepast. Daarnaast hebben waarden per discipline en beroepsgroep een eigen vertaalslag nodig. Een waarde als ‘Iedereen doet ertoe en kan meedoen’ of ‘Expertise en identiteit zijn verschillende zaken’ zal per sector anders worden ingevuld. Het *wie* en *wat* komen hierbij voor het *hoe*. Pas als er antwoorden zijn geformuleerd op de vragen *wie* we willen zijn en *wat* we willen bereiken, kan een vraag als *hoe* dat moet worden bereikt, worden beantwoord.

Ik kies er bewust voor geen simpele stijlgids of verbodenwoordenlijst te publiceren. Zo’n lijst zou alleen maar weerstand oproepen, of juist leiden tot voldaan vinkjes zetten. Dat is niet de mentaliteitsverandering waar ik naar op zoek ben. Het gaat mij niet primair om *wat* we zeggen, maar vooral om *waarom* we dat doen en *hoe* het beter zou kunnen.

De taal is van ons allemaal. Ik kan ingaan op de historische achtergrond, maatschappelijke uitwerking of context van bepaalde woorden. Ik kan suggesties doen, voorbeelden geven en alternatieven presenteren. Maar uiteindelijk is de nieuwe taal datgene wat wij daarvan maken. Niet voor niets pleit ik in dit boek voor democratisering en eigenaarschap.

Het laatste wat ik wil is de wet voorschrijven of als taalagent bekeuringen gaan uitdelen. Ik roep mijn lezers bij dezen op dat ook niet te doen. Dit boek is geen

1 Wetboek van Strafrecht om collega's, vrienden en gezinsleden in het gevang te zetten.
2 Deze samenleving is absoluut niet gebaat bij nog meer strijd, vooringenomenheid,
3 elkaar de maat nemen of vliegen afvangen. In plaats daarvan streef ik naar begrip,
4 respect, erkenning, verzoening – zelfs voor degenen die weigeren dat terug te geven.

5 Woede is een sterke drijfveer voor verandering. Toch is er een nog sterkere emotie:
6 liefde. Het is vanuit de liefde voor de samenleving, de positieve wil tot verandering
7 en empathie voor de medemens dat ik dit boek schreef. Uit eigen ervaring weet
8 ik dat die instelling uiteindelijk ook het meest onderkoelde hart ontdooit (en zo niet,
9 dan doen de hittestrecords dat wel).

11 **Het ongemak**

12
13 Het is niet erg als sommige delen wat ingewikkeld lijken, of een paar keer opnieuw
14 moeten worden gelezen. De onderwerpen waarover ik schrijf zijn niet makkelijk en
15 liggen vaak gevoelig. Ik ben me ervan bewust dat de suggesties (soms) even slikken
16 zullen zijn. Sommige aanbevelingen zijn flink wennen. Dat waren – en zijn – ze in
17 ieder geval wel voor mij.

18 Tijdens het schrijven moest ik af en toe flink stoeien met mijn eigen tekst. Ook
19 botste ik hier en daar tegen de uitwerking van mijn eigen waarden op. Dan besepte
20 ik dat ik mezelf bijvoorbeeld schuldig maakte aan het gebruik van validismen in de
21 tekst of dat ik aan elitair taalgebruik deed. Die botsingen bleven overigens niet be-
22 perkt tot het papier. Ik betrapte mezelf met regelmaat op geïnternaliseerd seksisme
23 en werd me bewust van de meest subtiele vooroordelen en aannames. Op zulke
24 momenten vroeg ik mezelf hardop af: 'En wie dacht ook alweer dat dit een goed idee
25 was?' O ja, ikzelf. Tja, het houdt een mens nederig.

26 Tegelijk kan ik uit eigen ervaring zeggen dat de meeste toepassingen een kwestie
27 van gewenning zijn. Mijn relaties zijn in korte tijd aanzienlijk verdiept, of deze nu
28 zakelijk zijn, persoonlijk of allebei. Ik maak sneller en beter excuses, weet mijn
29 empathie makkelijker kenbaar te maken en ook de moeilijkste gespreksonderwerpen
30 aan te gaan. Daarbij leidde het wegvallen van bepaalde woorden tot de leukste vond-
31 sten en meest bruisende creativiteit. Mijn denken en taalgevoel is door dit boek
32 enorm verrijkt, en dat van jou hopelijk straks ook.

33 De nieuwe taal vraagt soms om flink wat omdenken. Dat is niet alleen moeilijk,
34 maar zelfs pijnlijk. Uit onderzoek blijkt dat bij het aanpassen van de eigen opvattin-
35 gen en ideeën dezelfde hersendelen van het brein oplichten als bij het krijgen van
36 een harde klap. Dit boek kan dus echt worden beschouwd als een mentale knock-out.

37 Mijn duidelijke stellingname zal door sommigen best pittig worden gevonden.
38 Of zelfs pijnlijk, dus. Ik heb geprobeerd zo oprecht, rechtvaardig en invoelend mo-

gelijk te werk te gaan. Tegelijk kan ik niet iedereen te vriend houden. Dat is ook niet mijn doel – en het is ronduit onmogelijk wanneer je aan mensen hun taal ‘durft te komen’. Wel sta ik graag met een flesje water klaar om je na een korte aanmoediging weer opgepept de ring in te sturen.

Dit boek zal waarschijnlijk wat verzet opleveren. Dat begrijp ik en dat is gezien de thema’s en insteek onvermijdelijk. Zonder wrijving geen glas. Verzet je vooral niet tegen je eigen verzet. Ik zou lezers alleen wel willen vragen om na te gaan waar hun weerstand vandaan komt, voordat ze me bedelven onder bergen boze berichten. Wat schuurt er nou precies, wat zit erachter en wat zegt het over je eigen zelfwaarneming? Waarom is de ene waarde vanzelfsprekend, maar creëert de andere spanning? Waarom is de ene suggestie helemaal prima, maar gaat de andere echt te ver? En wat betekent dat eigenlijk, ‘echt te ver’ gaan? Mag je inderdaad niets meer zeggen? Moet eigenlijk wel alles worden gezegd? En wat zou er gebeuren als we nu eens gezamenlijk besluiten bepaalde dingen niet meer zó te zeggen?

Als ik een typisch Nederlands woord moet noemen, dan is dat ‘gezellig’. Gelukkig valt er in dit boek heel wat te lachen – al is het misschien de wat nerveuze lach van de enige witte, valide, heteroseksuele, cisgender man op een diversiteitsborrel (arme Peter). Tegelijk zullen sommige mensen moeten accepteren dat deze tijd van verandering even wat minder gezellig is, omdat het voor anderen nooit gezellig is geweest. Als we dan al zo nodig overal om moeten kunnen lachen, dan graag wel met z’n allen.

De aanpak

Dit boek bestaat uit vijf delen die ieder een groter thema omvatten. De vijf delen zijn:

- Deel 1: Geslacht, genderidentiteit & seksuele oriëntatie
- Deel 2: Toegankelijkheid & validisme
- Deel 3: Dekolonisatie & racisme
- Deel 4: Inclusie & erkenning
- Deel 5: Democratisering & eigenaarschap

Ieder deel telt drie waarden. In totaal resulteert dit in vijftien waarden. In dit boek werk ik van binnen naar buiten: ik begin bij de primaire (kern)identiteit(en) van ieder mens en werk van daaruit naar de externe identiteit(en), sociale interacties en maatschappelijke vraagstukken.

We beginnen meteen met geslacht, genderidentiteit en seksuele oriëntatie, hoe-

1 wel dit kwesties zijn waar de meeste mensen veel moeite mee hebben en de emoties
2 snel hoog oplopen. Daarom is het juist belangrijk hiermee te starten. De gender-
3 identiteit van een persoon en de ongelijkheid die deze voortbrengt is zo wezenlijk
4 aan mens en samenleving dat we geen ander vraagstuk recht kunnen doen zonder
5 dit eerst grondig uit te diepen.

6 Naast de waarden introduceer ik in dit boek een groot aantal (nieuwe) woorden.
7 Deze zijn ook terug te vinden in een woordenlijst achter in dit boek. Grofweg zijn
8 deze woorden in drie categorieën op te splitsen:

- 9
- 10 • Nieuwe woorden en uitdrukkingen die recht doen aan deze nieuwe tijd (zoals
- 11 de termen ‘diversvaardigheid’ of ‘comfortrouw’).
- 12 • Hertalingen die verouderde woorden en uitdrukkingen veranderen en meer
- 13 recht doen aan de werkelijkheid (‘zwakbegaafd’ wordt ‘andersbekwaam’ en
- 14 het ‘Midden-Oosten’ is vanaf nu toch echt ‘Zuidwest-Azië’).
- 15 • Vertalingen uit het Engels die een Nederlandse uitdrukking geven voor
- 16 situaties en ontwikkelingen die zich hier voordoen (‘*pink washing*’ wordt
- 17 ‘rozewassen’ en ‘*manspreading*’ wordt de ‘mannenzit’).
- 18

19 Naast dit alles zal ik een groot aantal begrippen uitleggen en van context voorzien.
20 Denk hierbij aan lastige woorden als ‘validisme’ of ‘ecocide’. Tijdens mijn trainingen
21 ontdekte ik namelijk dat veel personen die deze termen gebruiken eigenlijk niet
22 weten wat ze precies betekenen. Dit leidt tot onnodige verwarring en miscommu-
23 nicatie. In het kader van de waarde ‘erken de geschiedenis en benoem die’ bevat dit
24 boek ook flink wat historische duiding die je nu meestal niet in de geschiedenis-
25 boeken op school terugvindt.

26 Ten slotte zal ik sommige bekende woorden van nieuwe definities voorzien. Zo
27 betekent homoseksualiteit niet het vallen op hetzelfde geslacht, maar vallen op het-
28 zelfde gender. (Hoe dat zit lees je in waarde 2.)

29 Ik heb geprobeerd de tekst zo leesbaar mogelijk te maken en te houden. Zo wordt
30 gewerkt met duidelijke subkopjes en blokjes met concrete aanbevelingen. Iedere
31 waarde kent een ‘verdieping’ waarin ik verder op de stof inga. Ook wordt elke waar-
32 de afgesloten met een voorbeeld uit de praktijk dat ik tijdens mijn werkzaamheden
33 opdeed en/of praktische tips die direct door bepaalde sectoren kunnen worden
34 overgenomen.

35 Ik ben me ervan bewust dat dit boek lang niet voor iedereen even toegankelijk
36 zal zijn. Mensen met dyslexie, basisgeletterdheid, een concentratiestoornis en/of
37 visuele beperking zullen grote moeite hebben dit boek te gebruiken. Dat spijt me
38 oprecht.

In *Je mag ook niets meer zeggen* zeg ik veel. Leg het boek soms even weg als het te veel wordt. Blader nog eens terug. Raadpleeg het als standaardwerk waarin je per thema en onderwerp nog eens een aantal suggesties of richtlijnen op kunt zoeken.

Mijn hoop is dat de inhoud tot leven komt in de klas, achter het loket, in de treincoupé, bij de bestuursvergadering, op de buis, in het parlement, op kantoor en achter de miljoenen kleine flikkerende schermen die we dagelijks gebruiken. Ook hoop ik dat dit boek verplichte lesstof wordt bij opleidingen en studies als psychologie, medicijnen, rechten, coaching, journalistiek, communicatie, kunstmatige intelligentie, bestuurskunde, taalwetenschap, beveiliging, doktersassistent, onderwijsassistent, social work of management, economie en recht. En dat het gebruikt zal worden op de politieopleiding, militaire academie, kunstacademie, toneelschool, het klasje van het ministerie van Buitenlandse Zaken en de vele technische (vak) opleidingen die vaak onterecht zo ver van de maatschappelijke vraagstukken zijn losgeweekt.

Tot slot

Het effect van dit boek zal per lezer enorm verschillen. Daar waar de een de inhoud als welkome kennisgeving aan zal nemen of soms geïrriteerd zal zuchten, zal de ander soms naar adem happen of misschien in huilen uitbarsten. Het is pijnlijk om nooit te worden geloofd of erkend. Het is soms net zo pijnlijk om die erkenning dan alsnog te krijgen, of om zelfs letterlijk voor het eerst in de taal te bestaan. Al is dat laatste misschien een bevrijdende pijn.

De confrontatie met datgene wat je altijd dacht te voelen en te weten maar waar je nooit de woorden voor had, kan heel hevig zijn. Alsof door het onbenoembare te benoemen het ook meer waarheid wordt en niet langer te negeren valt. Sommige mensen kunnen last krijgen van herbelevingen en traumarespons. Die hoeven niet altijd een gevolg te zijn van gebeurtenissen uit het verleden. Ze kunnen ook een product zijn van dagelijkse interacties en taalgebruik. De inzichten in dit boek maken ze soms extra voelbaar. Dat is lastig, zo niet pijnlijk. Hopelijk geef ik de juiste adviezen om hierover met elkaar en onszelf in gesprek te gaan.

Uiteindelijk geloof ik dat de waarheid ons zal kennen en zal vrijmaken (Johannes 8:32). Soms moet de pleister van een stinkende wond worden getrokken om echte genezing plaats te laten vinden. Ik zoek dan ook geen smoezelig doekje voor het bloeden. Ik wil echte heling.

De eeuwenoude ketenen die ons allen in de greep houden rammelen en rinkelen. De noodzaak voor waarheid en verzoening is groot, evenals die van rechtsherstel. Er is geen ruimte om aan een gezamenlijke toekomst te werken als het ontkende en

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38

onverwerkte verleden ons overal achtervolgt. Het is onmogelijk om met de grote uitdagingen van deze tijd aan de slag te gaan als we elkaar en ieder ongemak angstvallig blijven vermijden.

Iedere generatie heeft haar eigen revolutie nodig, zo luidt een bekend gezegde dat vaak aan de Amerikaanse president Thomas Jefferson wordt toegeschreven. Ik ben ervan overtuigd dat dit boek de sociale revolutie van deze tijd zal ondersteunen en faciliteren en zelfs van nieuwe taal zal voorzien. Want alleen zo ontstaat een inclusieve, veilige en toegankelijke samenleving en leefbare toekomst voor én door iedereen.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38